

**Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»**

Кафедра вокально-хорової підготовки

ГЕТМАНЕЦЬ Н. Ю.

ЛЄСНІК О. С.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ,
ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ХОРОВИЙ КЛАС»**

**для здобувачів першого року навчання за першим
(бакалаврським) рівнем вищої освіти спеціальності
014 Середня освіта (Музичне мистецтво)**

УДК:7.012.2:78.087.68:Г44:785(07)

*Рекомендовано до друку вченою радою Університету Ушинського
(протокол №15 від 25.04. 2024р.)*

Рецензенти:

Савенко С.М.– кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри хорового диригування ОНМА імені А.В. Нежданової,

Ашихміна Н.В. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри вокально-хорової підготовки Університету Ушинського.

Гетманець Н.Ю., Лєсник О.С.

Методичні рекомендації до практичних занять та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Хоровий клас»: метод. реком. Одеса : Університет Ушинського, 2024. 58 с.

Методичні рекомендації до практичних занять та організації самостійної роботи з вибіркової навчальної дисципліни «Хоровий клас» містять питання практичних занять, самостійної роботи студентів, індивідуальне навчально-творче завдання.

УДК:7.012.2:78.087.68:Г44:785(07)

Університет Ушинського, 2024

Н. Ю. Гетманець, О. С. Лєсник

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ХОРОВИЙ КЛАС» У СТРУКТУРІ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	4
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ХОРОВИЙ КЛАС»	8
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	10
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.....	22
ГЛОСАРІЙ.....	46
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	54

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «ХОРОВИЙ КЛАС» У СТРУКТУРІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Хоровий спів належить до найдревніших форм музичного мистецтва. Більшою мірою виконання музичних творів обумовлено манерою, творчою індивідуальністю виконавця, але для хорового співу, в основі якого лежить ансамблеве музикування, характерні свої технологічні особливості, пов'язані із взаємодією особистості з колективом.

Мета навчальної дисципліни «Хоровий клас»: підготовка фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі музичної професійної діяльності або у процесі навчання, обізнаних у галузі вокально-хорового мистецтва, із сформованими навичками хорового співу, здатних здійснювати вокально-хорову роботу в умовах комплексності та невизначеності завдань.

Передумови для вивчення дисципліни: одночасно з вивченням навчальної дисципліни «Хоровий клас» здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) мають опанувати знання з таких навчальних дисциплін: «Основи теорії музики та практичного музикування», «Вокально-хормейстерська підготовка».

Завдання курсу:

- виховання у студентів професійних умінь та навичок співу в хорі на основі розуміння професійної діяльності та предметної області;
- вдосконалення музичних здібностей та виконавської майстерності в процесі творчої діяльності (основі засвоєння музично-хорового матеріалу);
- оволодіння професійні знання та навички в практичних ситуаціях, процесі виконання навчально-творчих завдань

- забезпечити якістю оволодіння тематичним і практичним матеріалом в рамках музичного матеріалу дисциплін, що вивчається
- аналізувати хоровий твір, використовуючи професійну термінологію
- навчання методам роботи над вокальним-хоровим твором.

Очікувані програмні результати навчання

ПРН 10. Застосовувати й моделювати різні види і форми організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти, позаурочної і позакласної роботи зі здобувачами освіти.

ПРН 16. Демонструвати артистизм, музично-виконавську культуру в процесі вокальної, музично-інструментальної, вокально-хорової та просвітницької діяльності.

ПРН 20. Творчо опрацювати художні тексти, розробляти концепцію, творчий задум та реалізовувати їх у мистецько-педагогічній, позашкільній та просвітницькій діяльності.

Очікувані результати вивчення дисципліни.

Унаслідок вивчення навчальної дисципліни студенти мають:

Знати:

– предметний зміст занять хорового класу; послідовність його опрацювання з урахуванням вимог державного стандарту освіти, попередніх результатів навчання учнів, їхніх освітніх потреб; засоби формування в учнів уявлення про хоровий спів на основі сучасних наукових досягнень;

– сутність і зміст індивідуального підходу до навчання хорового співу, вікові особливості хорової педагогіки, засоби активізації мотивації учнів і побудови їхньої індивідуальної освітньо-розвивальної траєкторії у процесі організації хорової діяльності;

- педагогічну та музикознавчу інформацію, потрібну для створення власних художньо-педагогічних і виконавських інтерпретацій творів різних стилів;
- принципи, методи і специфіку здійснення диференційованого й цілісного аналізу творів хорових жанрів;
- теоретичні основи методики формування виконавських хормейстерських навичок;
- сучасні способи і технології забезпечення інклюзивного музичного навчання, принципи, форми та методи ефективної підтримки осіб з особливими потребами у вокально-хоровій діяльності;
- специфіку організації вокально-хорової діяльності із залученням івент-технологій;
- способи й форми самооцінювання власної хормейстерської діяльності, а також оцінювання результатів навчання учнів хоровому співу.

Уміти:

- застосовувати індивідуальний підхід до навчання хорового співу з урахуванням вікових особливостей хорової педагогіки; використовувати засоби активізації мотивації учнів і побудови їхньої індивідуальної освітньо-розвивальної траєкторії у процесі організації хорової діяльності;
- самостійно здійснювати аналіз музичних творів різних стилів, створювати їх художньо-педагогічну й виконавську інтерпретацію;
- розробляти навчально-аналітичні, художньо-просвітницькі, методичні анотації до засвоюваного репертуару;
- демонструвати володіння повним комплексом вокально-хорових і диригентсько-хорових навичок;
- застосувати набуті навички й знання в різних видах навчальної, просвітницької, культурно-масової івент-діяльності, в роботі зі школярами;

- володіти техніками і методами роботи зі школярами з особливими потребами, застосувати музично-терапевтичні й специфічно-ігрові засоби їх залучення до вокально-хорових видів діяльності;
- здійснювати самооцінку й взаємну оцінку результатів здобуття освіти та здатності застосувати їх у роботі зі школярами.
- демонструвати у процесі хормейстерської діяльності артистизм, художню культуру, здатність до емоційно-вольової саморегуляції; надавати виконанню репертуару художньо-комунікативну спрямованість.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ХОРОВИЙ КЛАС»

Змістовий модуль 1. Базові навички вокально-хорової діяльності

Тема 1. Формування підготовчих вокально-хорових навичок.

Вокальні вправи на удосконалення постави, вивільнення вокально-фонаційної і інтонаційної постанови голосу в контексті хорового музикування. Музично-вокальні вправи на удосконалення пластичності й виразності координації голосу, в різноманітних рухах мелодії; приділення уваги міміці, поставі, виразній артикуляції, їх відтворенню відповідно змінам у характері звучання музичного матеріалу. Вправи (розспів) на уточнення вокальних даних виявлення природного тембру співака в транспонуванні елементарних мелодійних зворотів. Слуховий аналіз вокальної партії та інструментального супроводу. Поняття пасивного і активного музичного сприйняття. Важливість усвідомлення виконавцем (співачом, хористом, диригентом) сутності художньо-образного змісту твору; значення здатності до його диференційованого і цілісного аналізу.

Тема 2. Формування базових вокально-хорових навичок.

Вправи на активізацію стану зосередженості, вокально-слухового і м'язового самоконтролю, оволодіння різними способами фонаційного вдиху і видиху. Фонаційні вправи на налагодження навичок фонаційного дихання «на опорі» та їх координації із підготовкою вокального апарату до звукоутворення; з диригентськими жестами: «увага», «ауфтакт». Поняття «вокальне звукоутворення», «імпеданс», «типи дихання», вокальна артикуляція (орфоепія). Вокальні вправи на вирівнювання голосних, оволодіння технікою фонаційної артикуляції найбільш зручних для здобувача фонем, зокрема – у ігрових формах їх опанування. Інтонаційні вправи у центральному діапазоні. Формування відчуття «опори» в процесі вокалізації; відпрацювання навичок реакції на жести «увага», «ауфтакт», «зняти звук» (на паузах, наприкінці

фраз). Координація диригентських рухів із вокалізацією мелодії. Хорова партитура, хорові партії, основи досягнення ансамблю у колективних формах вокального музикування. Опрацювання вокальних/хорових народно-пісенних творів з обмеженим діапазоном мелодії/кількістю голосів.

Тема 3. Формування навичок звуковедення легато, нон легато, стакато у співі та їх відображення у нотному тексті.

Інтонаційні вправи на формування навичок різного звуковедення. Вокально-артикуляційні вправи на різні голосні і склади, їх транспонування у розспіву. Усвідомлення залежності типу дихання і м'язової активності вокально-фонаційного і диригентського апарату від особливостей твору. Опрацювання пісенних мелодій у простих двох- і трьохдольних розмірах (2/4, 3/4, 3/8) із зіставленням двох типів звуковедення: легато - нон легато; нон легато – стакато. Аналіз твору, визначення характеру і способів його виконавського відтворення за допомогою відповідного звуковедення у співі. Застосування у базових вокально-хорових навичок у процесі колективного музикування творів у простих розмірах і помірному темпі.

Тема 4. Виконання творів куплетної форми.

Відпрацювання почуття зміни динаміки, руху в різних темпах, штрихів у співі на матеріалі інтонаційних та вокально-хорових вправ. Приділення уваги досягненню координації між виконанням пісенної мелодії / хорового твору та партії акомпанементу. Хорова партитура, різновиди фактурного викладу. Аналіз, виконання у співі пісенного твору/обробки народної пісні куплетної форми у 2-3-голосному викладі. Визначення міри контрасту між частинами твору; способів урізноманітнення характеру виконання різних куплетів з використанням можливостей надання їм динамічної й штрихової варіативності. Вокальне інтонування партій у творах із фактурою хорального складу, її виконання у складі малих хорових груп. Відтворення всіх тонів гармонічного елемента (акорду) твору, відповідно їх розташуванню по голосах та вміння «роздавати» їх співакам хору.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Теми практичних занять

№ з/п	Тема заняття	Кількість годин
		Денна
2 семестр		
	<i>Змістовий модуль 1. Основні технічні прийоми виконання вокально-хорової партитури камерним складом ансамблю.</i>	44
1	Тема 1. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Ескізне вивчення музичних творів з репертуару хору.	4
2	Тема 1. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Корекційна робота над партитурою у концертно-виконавському та репетиційному процесах.	4
3	Тема 1. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Технічне виконання творів з володінням співацько-хорової техніки.	4
4	Тема 2. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Опанування традиційними та інноваційними прийомами та засобами удосконалення виконавської співацької майстерності.	4
5	Тема 2. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Особливості відтворення прийому гармонійного слуху в процесі співу партитури.	4
6	Тема 2. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Особливості відтворення прийому ланцюгового дихання в процесі співу партитури.	4
7	Тема 3. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Робота над формуванням уваги та слухового контролю під час виконання вокально-хорових вправ.	4
8	Тема 3. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Робота над формуванням уваги та слухового контролю під час виконання вокально-хорових вправ.	4
9	Тема 3. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Вироблення навичок єдиної манери співу у вокально-хорових вправах.	4
10	Тема 4. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Опанування етапів роботи над хоровою партитурою.	4
11	Тема 4. <i>Вирішення практичних завдань.</i> Побудова концепції та драматургії музичного твору у вокально-хоровій виконавській діяльності.	4
	Усього за 2 семестр	44

Змістовий модуль 1. Базові навички вокально-хорової діяльності .

Тема 1. Формування підготовчих вокально-хорових навичок.

Практичне завдання №1.

Мета практичного завдання:

Ескізне вивчення музичних творів з репертуару хору, корекційна робота над партитурою у концертно-виконавському та репетиційному процесах.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Основна ідея та сюжет твору, що винесено на розгляд (з репертуару хора).
2. Форма твору, фактура викладу хорового письма.
3. Метроритм, лад, гармонія.
4. Діапазон партії, тип звуковедення.
5. Розкрийте зв'язок літературного та музичного текстів.
6. Дайте тлумачення термінології, що використовується у партитурі.

Завдання для практичної роботи:

Для аналізу та створення музично-слухових уявлень, а також для самостійної роботи над партитурою виконати на фортепіано мелодичну лінію своєї партії.

Література

1. [Леснік О. С., Мамикіна О.А.](#) Вокально-хорова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті компетентнісного підходу. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 58. Т. 2. С.55-59.
2. Новська О. Р., Левицька І. М. Ансамблеве музикування як ресурс фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 39. С. 63-66.
3. Осадча Т. В., Клубкова С. А., Левицька І. М. До питання вдосконалення хормейстерської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка. 2021. Випуск 197. С.143 – 149.

Практичне завдання № 2.

Мета практичного завдання:

Корекційна робота над партитурою у концертно-виконавському та репетиційному процесах.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Форма твору загалом та структура окремих частин.
2. Знайдіть початок і кінець музичної теми (фрази), її розвиток (кульмінація).
3. Знайдіть і позначте місце вдиху (цезури) у кожній фразі.
4. Визначте який тип дихання притаманний даному твору.
5. Доберіть відповідну манеру звуковедення.
6. Укажіть основні вимоги до правильної співацької постави.

Завдання для практичної роботи:

Згідно з попереднім аналізом та вибраним комплексом засобів музичної виразності виконайте партію твору, що вивчається, в академічній манері співу.

Література.

1. Бондар Є. М. Художньо-стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості: монографія. Одеса: Астропринт, 2019. 328 с.
2. Гетманець Н. Ю., Линенко А. Ф. Формування лідерських якостей у майбутніх учителів музичного мистецтва в диригентсько-хоровому аспекті на прикладі Одеської хорової школи. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 37. Одеса, 2021. С. 23-27.
3. Кулікова С. В., Шафарчук Т. Г., Десятникова Н. Л. Формування техніки співу на опорі у майбутніх педагогів-музикантів. *Наукові записки: Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2022. №200 С. 87-92.
4. [Леснік О. С., Мамикіна О. А.](#) Вокально-хорова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті компетентнісного підходу. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 58. Т. 2. С.55-59.

Практичне завдання №3.***Мета практичного завдання:***

Технічне виконання творів з володінням співацько-хорової техніки.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Слуховий аналіз вокальної партії та інструментального супроводу.
2. Поняття пасивного і активного музичного сприйняття.
3. Важливість усвідомлення сутності художньо-образного змісту твору.
4. Значення здатності виконавця до диференційованого і цілісного аналізу вокально-хорового твору.

Література.

1. Бондар Є. М. Художньо-стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості: монографія. Одеса: Астропринт, 2019. 328 с.
2. Кулікова С. В., Шафарчук Т. Г., Десятникова Н. Л. Формування техніки співу на опорі у майбутніх педагогів-музикантів. *Наукові записки: Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2022. №200 С. 87-92.

Тема 2.Формування базових вокально-хорових навичок.**Практичне завдання № 4 .*****Мета практичного завдання:***

Опанування традиційними та іноваційними прийомами та засобами удосконалення виконавської співацької майстерності.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Фонаційне дихання.
2. Види співацького дихання.
3. Особливості співацького дихання.
4. Методи формування активного вдиху та вокального видиху.

Завдання для практичної роботи:

Проспівайте твори, що вивчаються, у швидкому та повільному темпі, беріть дихання легко та безшумно. Використовуючи різні види дихання, досягати відчуття співу та дихання на опорі, відчуваючи скорочення м'язів черевного преса. Використовуйте ігрові та театралізовані методи.

Завдання для практичної роботи:

Продивіться демонстраційне відео та усно опишіть органи дихальної системи, які беруть участь в процесі звукоутворення.

Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Дихальна система людини та як вона працює при співі». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/Utqt75T0Euc>

Література.

1. Каблова Т. Б., Румянцева С. В. Читання партитур для вокальних ансамблів: навчально-репертуарний збірник для студентів ВНЗ. Київ: 2019. 90 с.
2. Кулікова С. В., Шафарчук Т. Г., Десятникова Н. Л. Формування техніки співу на опорі у майбутніх педагогів-музикантів. *Наукові записки: Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2022. №200 С. 87-92.
3. Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Дихальна система людини та як вона працює при співі». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/Utqt75T0Euc>

Практичне завдання №5.

Мета практичного завдання:

Особливості відтворення прийому гармонійного слуху в процесі співу партитури.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Який тип дихання називається ланцюговим.
2. В яких творах, що вивчаються, потрібно використовувати такий тип дихання.
3. Які бувають атаки звуку.
4. Що таке резонатори, їх роль в процесі звуковидобування.
5. Які бувають типи резонаторів.
6. Що таке висока співацька позиція.

Завдання для практичної роботи:

Заспівати хорові твори, які потребують ланцюгового дихання у фразях. Відновлення дихання повинно відбуватися не довільно, а лише відповідно до вимог ланцюгового типу дихання. Співати вокальну партію *mormorando* у високій співацькій позиції.

Завдання для практичної роботи:

Продивитись демонстраційне відео. Які органи беруть участь у створенні різних типів резонаторного звучання. Назвіть їх.

Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Резонатори». 2022 р.

Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/SyJ7a0fahAI>

Література.

1. Гетманець Н. Ю., Линенко А. Ф. Формування лідерських якостей у майбутніх учителів музичного мистецтва в диригентсько-хоровому аспекті на прикладі Одеської хорової школи. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 37. Одеса, 2021. С. 23-27.
2. [Леснік О. С., Мамикіна О.А.](#) Вокально-хорова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті компетентнісного підходу. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 58. Т. 2. С.55-59.

3. Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Резонатори». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/SyJ7a0fahAI>

Практичне завдання № 6.

Мета практичного завдання:

Особливості відтворення прийому ланцюгового дихання в процесі співу партитури.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Що таке звуковедення.
2. Назвіть відомі вам типи звуковедення.
3. Як різні типи звуковедення впливають на характер мелодії у хорових творах, що вивчаються.
4. Що Ви розумієте під поняттям співати «м'яко», «ніжно», «легко».
5. Назвіть відомі Вам методи, що сприяють формуванню правильній вокальній манері співу.

Завдання для практичної роботи:

Ознайомтесь з нотним та літературним текстом музичних фрагментів «Щедрик» обробки М. Леонтовича, позначте в партитурі місця для дихання (цезури). Зробіть аналіз фрагментів щодо типів дихання, звуковедення. Заспівайте фрагменти, використовуйте в цьому процесі фонаційні та м'язові відчуття із здійсненням слухового контролю.

Література.

1. Галіцан О. А., Гетманець Н. Ю. Наукова рефлексія феномена «лідерська компетентність» в контексті підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Інноваційна педагогіка*. Науковий журнал. Випуск 45. Том 1. Одеса, 2022. С. 44-45.

2. [Леснік О. С., Мамикіна О.А.](#) Вокально-хорова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті компетентнісного підходу.

Інноваційна педагогіка. 2023. Вип. 58. Т. 2. С.55-59.

3. Осадча Т. В., Клубкова С. А., Левицька І. М. До питання вдосконалення хормейстерської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка. 2021. Випуск 197. С.143 – 149.

Тема 3. Формування навичок звуковедення легато, нон легато, стакато у співі та їх відображення у нотному тексті.

Практичне завдання № 7.

Мета практичного завдання:

Робота з формування уваги та слухового контролю під час виконання вокально-хорових вправ.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Назвіть відомі Вам методи слухового контролю у вокально-хоровій роботі.
2. Опишіть методи вивчення партитури напам'ять.

Завдання для практичної роботи:

Заспівайте хорові твори з репертуару, що вивчається, напам'ять. Усно опишіть методи аналізу.

Література.

1. Кьон Н.Г., Тун Лінґе. Шляхи вдосконалення навичок співу в школярів молодших класів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах.* № 72, т. 1. м. Запоріжжя: 2020 р., С. 120-124.

Практичне завдання №8.

Мета практичного завдання:

Робота над формуванням уваги та слухового контролю під час виконання вокально-хорових вправ.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Дайте визначення поняттю «дикція», «артикуляція».
2. Які Вам відомі методи вироблення активної артикуляції.

Завдання для практичної роботи:

Для тренування артикуляційного апарату читайте слова твору, що вивчається, у довільних темпах, без музики, а також виголошуйте поетичний текст в заданому ритмі без музичного супроводу, таким чином читати поетичні тексти творів.

Література.

1. Новська О. Р., Клубкова С. А. Роль соціального інтелекту в контексті хормейстерської підготовки майбутніх фахівців у галузі музичної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 38. С. 41-44.
2. Новська О. Р., Левицька І. М. Ансамблеве музикування як ресурс фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 39. С. 63-66.
3. Осадча Т. В., Клубкова С. А., Левицька І. М. До питання вдосконалення хормейстерської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка. 2021. Випуск 197. С.143 – 149.

Практичне завдання №9.

Мета практичного завдання:

Вироблення навичок єдиної манери співу у вокально-хорових вправах.

Питання для самостійного опрацювання.

- 1.Що Ви розумієте під поняттям культура співу.
2. Які Ваші недоліки у власній виконавській культурі співу.
3. Назвіть методи якими можна їх виправити.

Завдання для практичної роботи:

Виконуйте свої партії творів, що вивчаються, досягайте округлого прикритого звучання у межах всього діапазону голосу, домагайтесь

рівномірного і тембрально однакового звучання голосних звуків і чіткого вимовляння приголосних, не порушуючи єдиного звукового потоку.

Література.

1. Каблова Т. Б., Румянцева С. В. Читання партитур для вокальних ансамблів: навчально-репертуарний збірник для студентів ВНЗ. Київ: 2019. 90 с.
2. Леснік О. С. Формування художньо-мовленнєвих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Суми, 2021. 23с.
3. Леснік О. С. Сакральні аспекти сучасного українського хорового мистецтва. *Хорова творчість та освіта: осмислення традицій, опанування новацій : Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (22 травня – 2 липня 2023 р., м.Одеса)*. Видавничий дім «Гельветика», 2023. С.76-79.

Тема 4. Виконання творів куплетної форми.

Практичне завдання №10.

Мета практичного завдання:

Опанування етапів роботи над хоровою партитурою.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Яка мета попередньої роботи з хоровою партитурою.
2. Які основні принципи роботи над розучуванням хорового твору.
3. Назвіть види аналізу хорової партитури.

Завдання для практичної роботи:

Виконайте усний анотований аналіз хорового твору на ваш вибір.

Література.

1. Бондар Є. М. Художньо-стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості: монографія. Одеса: Астропринт, 2019. 328 с.
2. Леснік О. С. Сакральні аспекти сучасного українського хорового мистецтва. *Хорова творчість та освіта: осмислення традицій, опанування*

новацій : *Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (22 травня – 2 липня 2023 р., м.Одеса)*. Видавничий дім «Гельветика», 2023. С.76-79.

Практичне завдання №11.

Мета практичного завдання:

Побудова концепції та драматургії музичного твору у вокально-хоровій виконавській діяльності.

Питання для самостійного опрацювання.

1. Які основні етапи роботи над хоровою партитурою.
2. Які відомі Вам методи в опануванні хорової партитури.
3. На що потрібно звертати увагу під час опанування хорового твору, яке співвідношення при цьому між подоланням технічних труднощів та художніми елементами виконання твору.

Завдання для практичної роботи:

Знайдіть найбільш складні моменти у виконанні хорового твору, що вивчається. Опрацюйте їх відповідно різним методам у подоланні вокально-хорових труднощів: спів у повільному темпі; зупинки на окремих звуках певного мелодійного звороту чи на окремих акордах; ритмічне подрібнення тривалостей на менші; тимчасове збільшення (удвічі, утричі, вчетверо) тривалості; зміна вокального штриха; скандування тексту тощо

Література.

1. Леснік О. С. Діалогічне спілкування як засіб формування художньо-мовленнєвих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорової підготовки. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. Випуск 176. С. 217–222.
2. Леснік О. С. Сакральні аспекти сучасного українського хорового мистецтва. *Хорова творчість та освіта: осмислення традицій, опанування новацій : Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення*

кваліфікації (22 травня – 2 липня 2023 р., м.Одеса). Видавничий дім «Гельветика», 2023. С.76-79.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ

Тематика.

Добір комплексу вокально-хорових вправ на різні види співацької техніки.

1. Підбір вокально-хорових вправ на вдосконалення навичок співочої установки та дихання.
2. Підбір вокально-хорових вправ на вдосконалення навичок звукоутворення, співацької позиції, заокруглення звуку, атаки звуку.
3. Підбір вокально-хорових вправ на вдосконалення інтонування гармонічних та мелодичних ліній у творах.
4. Підбір вокально-хорових вправ на вдосконалення навичок співу динамічних та агогічних відтінків.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДЗ

Вокально-хорові вправи для розспівування сприяють формуванню початкових навичок володіння співацьким голосом. Завдяки ним відпрацьовуються різні види звуковедення, навички унісонного та ансамблевого співу, розвиваються психічні процеси, емоційна сфера та особистісні якості, грамотніше стає мовлення та розвивається розуміння виразності музичної мови. Студентам пропонується підібрати або придумати декілька вокально-хорових вправ на конкретний вид вокальної техніки чи вирішити конкретні вокально-хорові складності через виконання вправ чи розспівок.

- Підібрати, створити (придумати) або знайти невеликі мелодійні посівки в хорових творах, що вивчаються. Дві, три вокально-хорові вправи на конкретний вид співацької техніки.
- Визначити вокальні особливості пропонованих вокально-хорових вправ з метою їх використання.
- Дати усну доповідь щодо ефективності сприяння кожної вправи у створенні різних видів співацької техніки.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЗ

1. Дотримуватися принципів розспівування: послідовності, організації, цілеспрямованості у виконанні вокально-хорових вправ чи поспівок.
2. Вокальні вправи для розспівування повинні бути легкими, ритмічними, у неширокому діапазоні і виконуватись у вигляді модулюючих секвенцій по півтонах у висхідному та низхідному напрямках.
3. Дати усну характеристику конкретному прийому відпрацювання вокально-хорової техніки та обґрунтувати використання виконуваних вправ: їх мета, пояснити методику та вимоги щодо їх відтворення .
4. Під час виконання вправ підкреслити голосом та у супроводі характерні особливості вокальної техніки з метою їх використання.
5. Заспівати і заграли на інструменті (фортепіано) вокальні вправи.
6. Зробити загальний аналіз свого виступу.

Порядок подання та захисту індивідуального навчально-творчого завдання:

1. ІНТЗ подається викладачу, який проводить практичні заняття з даної дисципліни, не пізніше, ніж за 2 тижні до семестрового контролю.
2. Захист завдання відбувається шляхом усного звіту студента про виконану роботу (до 5 хв.).
3. Оцінка за ІНТЗ виставляється на заключному практичному занятті з курсу на основі попереднього захисту студентом ІНТЗ.

4. Оцінка за ІНТЗ є **обов'язковим компонентом** іспитової оцінки (диференційованого заліку, заліку) і враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу.
5. Виконання індивідуальних навчально-творчих завдань (ІНТЗ), що передбачені в курсі навчальної дисципліни, є обов'язковим.
6. Оцінювання ІНТЗ здійснюється в межах 10 % від загальної кількості балів. Тобто, із 100 балів за підсумкової оцінки за ІНТЗ виставляються від 1 до 10 балів.

У зв'язку зі специфікою даної навчальної дисципліни залік виставляється за результатами роботи студентів упродовж семестру (на практичних заняттях, за виконання самостійної роботи та модульний контроль), знання хорового репертуару та матеріалу курсу, своєчасності та якості здачі партій хорових творів, означених репертуаром курсу, ініціативності та активності у творчому процесі роботи колективу: виступи у кваліфікаційному екзамені, творчих заходах, конкурсах, фестивалях тощо.

**Рекомендований репертуар для практичного та самостійного
опрацювання**

1. Авдієвський А. «Колискова», «Ой там за лісочком».
2. Бріттен Б. «Гімн Діві».
3. Вацловас А. «Anoj Pusej Dunojelio», «Cantate Domino».
4. Вахнянин А., сл. Шевченка Т. «Садок вишневий коло хати».
5. Верді Дж. «AveMarie».
6. Вериківський М., Франко І. «Розвивайся, лозо, борзо».
7. Гайворонський М., обр. М. Колесси «Ой, у саду».
8. Данькевич К. «Чорний крук у полі кряче» хор з опери «Богдан Хмельницький».
9. Дилецький М. «Херувимська пісня».
10. Дичко Л. «Сонячний струм», «Урочиста Літургія» (окремі номери).
11. Кошиць О. «На вулиці скрипка грає».
12. Колядки, щедрівки: «В Вифлеємі новина» обр. Семчишина В.,
«Витай, Ісусе» обр. Легкого І., «Добрий вечір тобі, пане господарю»
обр. Авдієвського А., «Що то за предиво» обр. Леонтовича М.
13. Лассо О. «Матона».
14. Леонтович М. «Літургія Іоанна Златоустого» (окремі номери).
15. Лисак Г., сл. Шевченка Т. «А мій батько орандар».
16. Пашкевич А., сл. Негоди М. в обробці Токар О. «Степом».

17. Раггер Дж. «Господь Благословляє», «Gloria», «Реквієм» (окремі номери), «I will sing with the spirit».
18. Россіні «Маленька меса», «Stabat Mater», «Реквієм» (окремі номери).
19. Станкович Є.: хорівий концерт «Цвіт папороті» (окремі номери).
20. Українська народна пісня «Грицю, Грицю, до роботи» в обр. Леонтовича М.
21. Українська народна пісня «За городом качки пливуть» в обр. Леонтовича М.
22. Українська народна пісня «Над річкою бережком» в обр. Леонтовича М.
23. Українська народна пісня «Ой на горі два дубочки» в обр. Чмут О.
24. Українська народна пісня «Цвіте терен» обр. Авдієвського А.
25. Українська народна пісня «Чом ти не прийшов» в обр. Козов'якіна О.
26. Українська народна пісня «Щедрик» в обр. Толмачова Р.
27. Українська народна пісня «Пряля» в обр. Леонтовича М.
28. Українська народна пісня «Журавель» в обр. Скалецького Р.
29. Шевченка Т, в обр. Козака Є. «Думи мої».

АЛИЛУЯ

С. Людкевич

Lento

Soprano

p А - ли - лу - я, а - ли - лу - я, а - ли -

Alto

лу - я, а - ли - лу - я, а - ли - лу - я,

а - ли - лу - я, *f* а - ли - лу - я, *p* а - ли - лу - я.

РАДУЙТЕСЯ, ПРАВЕДНІЇ

М. Березовський

Allegretto

Ра - дуй - те - ся, пра - вед - ні - ї, ра - дуй - те -

ся, ра - дуй - те - ся, ра - дуй - те - ся, пра - вед - ні - ї о

Гос - по - де, пра - вед - ні - ї о Гос - по -

де, пра - вим по - до - ба - ет по - хва -

tr

ла, пра - вим по - до - ба -
cresc.
 ла, пра - вим по - до -

ет пра - вим по - до - ба - ет по - хва - ла, по - до -
 ба - ет по - хва - ла, по - до -

ба - ет по - хва - ла. Ал - ли - лу - я,
 хва - ла. *p*
 ба - ет по - хва - ла. Ал - ли - лу - я,

ал ли - лу - я, ал - ли - лу - я, ал - ли - лу -
 ал - ли - лу - я, ал - ли - лу -

Maestoso

Soprano

Гос - по - ди! Гос - по - ди! си - ло - ю Тво - е - ю

Alto

5

воз - ве - се - лит - ся царь, воз - ве - се - лит - ся царь, воз - ве - се - лит - ся

воз - ве - се - лит - ся

8

воз - ве - се - лит - ся

царь, воз - ве - се - лит - ся царь, воз - ве - се - лит - ся царь,

царь, воз - ве - се - лит - ся

11

царь, воз - ве - се - лит - ся царь, воз - ве - се - лит - ся царь

воз - ве - се - лит - ся царь, и о спа -

царь, воз - ве - се - лит - ся и о спа -

14

во - ра - ду - ет - ся, во - ра - ду - ет -

се - ни - и Тво - ем воз - ра - ду - ет - ся, воз - ра - ду - ет -

се - ни - и Тво - ем воз - ра - ду - ет - ся, воз - ра - ду - ет -

37   ся   зе - ло

воз - ра - ду - ет - ся зе - ло.

ся   зе - ло,

ЧЕРТОГ ТВОЙ

Д. Бортнянський

Andante

f Чер-тог Твой виж-ду, Спа-се мой, у-кра-шен-ный,
p Ри-о-деж-ды не и-мам, да вни-
 ду в о-нь: *p* про-све-ти о-де-
 я-ни-с ду-ши мо-е-я, Све-то-дав-че, и спа-
 си мя, спа-си, спа-си мя.

БЛАГОСЛОВИ, ДУШЕ МОЯ, ГОСПОДА

К. Стеценко

Moderato

Бла - го - сло - ви, ду - ше мо - я, Гос - по -

да, Бла - го - сло - вен е - си, Гос - по -

ди. Бла - го - сло - ви, ду - ше мо - я,

Гос - по - да и вся внут - рен - ня -

я мо - я и - мя Свя -

то - е Е - го. Бла - го - сло -

ви, ду - ше мо - я, Гос - по - да

и не за - бы - вай всех

воз - да - я - ний Е -

го. Бла - го - сло -

ви, ду-ше - мо - я, Гос -

по - да, Бла -

го - сло - вен

е - си, Гос -

е - си,

по - ди.

SIT DOWN, SERVANT! СІДАЙ, РАБЕ МІЙ!

Негритянський спіричуел в обробці Р. Шоу

Allegro

Chu-chu-du, chu-chu-du...

удар у долоні

удар ногою

Sit down, ser- vant, I can't sit down. Sit down, ser- vant,

I can't sit down. Sit down, ser- vant, I can't sit down. My

soul's so hap - py that I can't sit down!

This system contains a vocal line and piano accompaniment. The vocal line is in a 4/4 time signature with a key signature of two flats. The lyrics are "soul's so hap - py that I can't sit down!". The piano accompaniment consists of a right-hand part with chords and a left-hand part with a simple bass line.

Rubato
f My Lord, you know that you pro - mise me,
f Voom

This system is marked "Rubato" and features a vocal line and piano accompaniment. The vocal line is in a 5/4 time signature with a key signature of two flats. The lyrics are "My Lord, you know that you pro - mise me,". The piano accompaniment includes a right-hand part with sustained chords and a left-hand part with a bass line. A dynamic marking of *f* (forte) is present. The word "Voom" is written below the piano part.

pro - mise me a long wite robe.
f Voom

This system continues the vocal line and piano accompaniment. The vocal line is in a 5/4 time signature with a key signature of two flats. The lyrics are "pro - mise me a long wite robe.". The piano accompaniment includes a right-hand part with sustained chords and a left-hand part with a bass line. A dynamic marking of *f* (forte) is present. The word "Voom" is written below the piano part.

An'a pair of shoes.
f Voom

This system concludes the vocal line and piano accompaniment. The vocal line is in a 4/4 time signature with a key signature of two flats. The lyrics are "An'a pair of shoes.". The piano accompaniment includes a right-hand part with sustained chords and a left-hand part with a bass line. A dynamic marking of *f* (forte) is present. The word "Voom" is written below the piano part.

mf Go yon der an - gel, Fetch me a pair of shoes.

p

Tempo I

Place them on my ser - vant's feet. Now, ser - vant, you sit down!

Now, ser - vant, you syt down.

Sit down, ser - vant. I can't sit down.

sit down, sit down.

Sit diwn, ser - vant. I can't sit down. Sit down, ser - vant.

I can't sit down. *f* my soul's so hap - py that I

can't sit down. Sit do - own, sit
But Lawd I can't sit down.

do - own, sit
Yes, Lawd, but I can't sit down.

down. I can't sit down. *mf* My
Oh, Lawd,

soul is so hap - py that I can't sit down!

КОЛЯДКА

♩ = 110

SOPRANO

1. Свя - тий - ве - чір, доб - рий ве - чір, доб - рим лю - дям

ALTO

на весь ве - чір. Дзво - ни дзво - нять, свя - то воз - ві - ща - ють,
на весь ве - чір

на ве - чір. Дзво - ни свя - то

все ра - ді - є, свя - то воз - ві - ща - є.

ра - ді - є, воз - ві - ща - є

свя - то, свя - то воз - ві - ща - є

1. Ни - ні у Виф - ле - є - мі ро - див - ся Хрис - тос, за - по - відь лю - бо - ві він на

Він лю - бов на

зем - лю при - ніс. Ді - ва на - ро - ди - ла у вер - те - пі Йо - го,

зем - лю при - ніс. Ді - ва Йо - го у вер - те - пі

і ми пра - во - слав - ні Бо - га сла - ви - мо!

Хрис - тос на - ро - див - ся, всі

Хрис - тос во - пло - тив - ся, стрі - чай - те Йо - го, ми до

слав - те Йо - го! Хрис - - - тос ми

хра - му йде - мо, там спі - вать поч - не мо: а - ли - лу - я!

Спі - ва - ти там поч - не мо а - ли - лу - я!

Свя - тий ве - чір, доб - рий_ ве - чір Свя - тий_ ве - чір, -

А...

А...

доб - рий_ ве - чір, Свя - тий ве - чір, доб - рий ве - чір доб - рим лю - дям

на весь ве - чір! Свя - тий ве - чір!

Доб - рий ве - чір!

The image shows a musical score for two staves. The top staff is a vocal line with lyrics in Ukrainian: "на весь ве - чір! Свя - тий ве - чір!". The bottom staff is a piano accompaniment. The lyrics "Доб - рий ве - чір!" are positioned below the second staff. The music is written in a simple, homophonic style with a clear melody and accompaniment.

ГЛОСАРІЙ

Артикуляція (розчленування). В музичній практиці поняття «артикуляція» визначається як мистецтво виконувати мелодії, музичний твір у цілому з тим рівнем розчленування або об'єднання всіх музичних елементів і у такий спосіб, який дозволяє створювати яскраве, виразне емоційне музичне враження.

Гігієна голосу – дотримання співаком певних правил поведінки, співочого режиму.

Голос – кожна із мелодичних ліній в гармонічній, або поліфонічній музиці; окрема партія в хорі.

Голос співочий – сукупність співочих звуків, що видобудовуються голосовим апаратом. Для співочого голосу характерні: визначеність висоти, чіткість голосних, більша чи менша протяжність. Співочим голосом, також, називають вміння співати. Одним із кращих засобів, що допомагають розвитку голосу, є хоровий спів.

Голосовий апарат – орган функціонування голосу, складається з наступних частин: а) гортань з голосовими складками; б) дихальний апарат – порожнини носа та рота, носоглотка, гортань, дихальне горло-трахея, легені; м'язи, що керують диханням (діафрагма, м'язи вдиху та видиху); в) резонатори, при взаємодії зв'язок та дихання, посилюють та забарвлюють співочий звук; г) артикуляційний апарат, що формує голосні та приголосні звуки: нижня щелепа, губи, язик, м'яке піднебіння. Під час співу, усі частини голосоведення, керовані мозком, діють одночасно та взаємопов'язано.

Діапазон – звуковий об'єм голосу від найнижчого до найвищого звуку.

Дикція – чіткість, виразність вимови тексту. Хороша дикція – неодмінна умова хорового виконавства, залежить від якості вимови в кожного учасника, від однорідності та одночасності вимови усією хоровою партією. Особливо

важлива чітка вимова приголосних. Для чіткості дикції досить важлива усвідомлена вимова, спів напам'ять. Також, дикція повинна відповідати характеру твору.

Дихання – найважливіший елемент співочого процесу, певною мірою підкорене волі співака. Вдих, при співі, відбувається дуже швидко, безшумно, носом, або ротом одночасно. Об'єм та характер вдиху залежать від довжини, динаміки, характеру музичної фрази, темпу. Видих від вдиху відокремлений паузою – затримкою, призначенням якої є – активізація та організація голосового апарату. Видих повинен бути економним.

Жіночий хор – хор, до складу якого входять жіночі голоси: сопрано, меццо-сопрано, контральто. Загальний діапазон жіночого хору від fa до c 3 (переважає від g до g-a 2).

Інтонанція – мелодичний зворот, найменша частина мелодія, що має виразне значення. Також, варіант виконання звуку, або інтервалу голосом, без фіксованої висоти звукоряду.

Інтонування – свідоме виконання музичного звуку голосом.

Звуковедення – це характер відтворення звуку. Відомі такі способи звуковедення, як *legato* (суцільний спів звуків один за одним), *non legato* (спів звуків окремо), *staccato* (щоразу нова атака для утворення звуку).

Кульмінація (лат. culmen – вершина) – найбільш напружений момент у розвитку музичної форми (фрази, речення, періоду, усього твору). Окремі часткові кульмінації підпорядковуються головній. Усвідомлення виконавцем кульмінацій та відповідне їх виділення – є важливим засобом виразності.

Ланцюгове дихання – це вокально-хоровий прийом поновлення дихання, який дає можливість забезпечувати необхідну тривалість звучання музичної фрази. Сприяє виконанню довгих музичних фраз, або цілого музичного твору.

Мелодія (грец. melodia – спів, пісня, наспів) – музична думка, виражена одноголосно. Основний засіб музичної виразності, в якому поєднуються всі елементи: висотні та ритмічні співвідношення звуків, динаміка, артикуляція.

Метр – послідовність чергування сильних та слабких долей в ритмічному русі. Сильна доля утворює метричний акцент, за допомогою якого твір поділяється на такти. Метри бувають прості (з однією сильною долюю в такті), складні (складаються із кількох простих однорідних) та мішані (складаються із кількох простих неоднорідних). Відчуття та усвідомлення метру – необхідна умова музичного виконавства, а тим більше хорового.

Мецо-сопрано – середній жіночий голос. Діапазон від а до а². Розрізняють високе (ліричне) мецо-сопрано, по характеру звуку наближене до сопрано, та низьке, наближене до контральто. В хорі входять до складу партії перших альтів.

Мішаний хор – колектив співаків, що складається із неоднорідних голосів: сопрано, альтів, тенорів, басів. Мішаний хор володіє найбільшими виразними можливостями. Проте, досягнути ансамблю та строю в такому хорі складніше, ніж в однорідних хорах.

Однорідний хор – хор, що складається лише із чоловічих, лише із жіночих, або. лише із дитячих голосів.

Партитура – нотний запис ансамблевої музики, в якому зведені партії усіх голосів.

Період – найменша з композиційних форм, що виражає більш-менш закінчену музичну думку. Проста одночастинна форма, що поділяється на речення, фрази та мотиви. Речення – музична побудова обмежена кадансом, відрізняється від періоду меншим розміром, меншою складністю та завершеністю. Іноді набуває самостійного значення. Фраза обмежена цезурою, а мотив – найменший музичний смисловий елемент.

Позиція (лат. positio – положення) – термін, вживаний педагогами-вокалістами. У високій позиції, звук, внаслідок активізації верхніх резонаторів, набуває дзвінкості, польотності, інтонаційної точності. Низька,

неправильна позиція пов'язана з глухим, важким та, часто, інтонаційно низьким звуком. Низька позиція психологічно пов'язана з «лінивим» співом.

Примарні тони – це звуки з середньої частини діапазону. Вони звучать вільно, повно, тембрально виразно.

Регістр – це певна частина діапазону голосу, об'єднана схожістю тембру на основі однорідності звуковидобування. Розрізняють три реєстри: нижній або грудний; мішаний або мікстовий, високий або головний.

Резонатор – це частина голосового апарату, за допомогою якого слабкому звуку можна надати гучності і характерного тембру. Р. поділяються: *головний* (тверде і м'яке піднебіння, зуби, лобна пазуха, лицевий кістяк) і *грудний* (гортань, трахея, бронхи, грудна клітина).

Сольфеджування – спів з назвою нот, широко застосовується в хорі.

Сопрано – найвищий жіночий голос. Діапазон від с 1 до с 3 . Існує три основних різновиди сопрано: драматичне (характеризується повнотою та силою звучання), ліричне (більш м'яке) і колоратурне (вирізняється рухливістю, здатністю до високих нот, яскраво вираженим вібрато). В хорі не застосовується.

Спів закритим ротом – розповсюджений колористичний прийом в хоровому виконавстві. Корисний в педагогічних цілях у роботі над строем, ансамблем, вокальними навичками.

Тембр (франц. timbre – позначка, відмінний знак) – забарвлення звуку, залежить від розмаїття поєднань обертонів, виділення одних та маскування інших. Тембр голосу, значною мірою, якість вроджена, але під впливом навчання та практики може змінюватися. Гарний тембр – найцінніша якість голосу.

Темп музичний – швидкість виконання, що виражена в частоті чергування метричних долей. Темп визначає абсолютну швидкість виконання, на відміну від відносної швидкості, яку виражають ритмічні співвідношення.

Тенор – високий чоловічий співочий голос. Діапазон від с до с 2 . Основні різновиди: ліричний, драматичний і тенор-альтіно (дуже рідкісний голос, в якого розвинений високий регістр – вище с 2).

Теситура – висотне положення звуків мелодії по відношенню до діапазону голосу. В залежності від переваги у використанні високих, чи низьких звуків, буває висока, середня і низька. Використання теситурних умов – один із засобів музичної виразності.

Унісон – одночасне звучання двох, або більше звуків однакової висоти.

Фактура – сукупність засобів музичного викладу, що утворює технічний склад твору, його музичну тканину. Елементами фактури є: мелодія, бас, акорди, фігурація, окремі голоси, орнаментика, витримані звуки, тощо. Фактура зумовлена змістом твору, композиційними принципами (наприклад: гомофонія, поліфонія), виразними та технічними можливостями голосів. Основа форми фактури – музичні склади: одноголосний, поліфонічний, підголосковий, акордовий і т.д. Її характеристика включає: а) загальний тип фактури (гармонічний, поліфонічний, тощо); б) склад хору (мішаний, однорідний, тощо); в) ансамбль, значення в ньому хорових партій, наявність солістів, супроводу; г) прийоми викладу – загальнохоровий або окремими групами, партіями, передача мелодії з однієї партії в іншу, співставлення хорових груп, дублювання, перехрещення, витримані звуки і т.д.

Фальцет – це один із регістрів співацького голосу, який утворюється за допомогою лише головного резонатора, не залучаючи грудного. Він звучить здебільшого слабко, безбарвно, не збагачений обертонами. У хоровому співі його застосовують як один із виражальних засобів.

Форма музична – сукупність засобів музичної виразності, що втілюють ідейно-художній зміст твору. Єдність змісту та форми – найважливіша умова художності твору. До елементів форми належать: мелодія, гармонія, фактура, структурні співвідношення, динаміка, агогіка, елементи хорового звучання. Над ними слід працювати в бік розкриття змісту твору. Музична форма – це побудова твору. В хоровій музиці застосовуються різні музичні форми:

період, двочастинна та тричастинна форма, куплетна, варіаційна, рондо, сонатна, строфічна, поліфонічна і циклічна. Невеликі твори (хорові мініатюри) зазвичай пишуть в одночастинній, а також в простих двочастинних та тричастинних формах.

Форсування звуку – напружений, крикливий спів, що відбувається в результаті надмірного натиску повітря на голосові зв'язки, або в результаті високих звуків «без прикривання». В результаті форсування в голосі може з'явитися тремоляція, нестійкість інтонації і, навіть, «зрив голосу».

Фонаційний видих потрібно здійснювати з відчуттям опори звука. Рівномірний, економний видих повітря необхідний під час виконання плавних, наспівних мелодій.

Фразування – виразне художньо-сміслові виділення музичних фраз та інших побудов, під час виконання музичного твору. Фразування використовує розмежування за допомогою цезур, об'єднання за допомогою ліг, артикуляції, нюансування. Найважливіший засіб виразності. В хоровому співі, за допомогою ланцюгового дихання є можливість тривалих побудов.

Хор – це таке зібрання співаків, в звучанні якого є суворо врівноважений ансамбль, точно вивірений стрій та художні, чітко вирівняні нюанси. Це великий вокально-виконавський колектив, який засобами власного мистецтва правдиво, художньо й повноцінно розкриває зміст і форму виконуваних творів і своєю творчою діяльністю сприяє ідейно-естетичному вихованню народу. Хор – це такий колектив, який достатньою мірою володіє технічними та художньо-виразними засобами хорового виконавства, необхідними для того, щоб передати ті думки та почуття, той ідейний зміст, який закладено композитором.

Хормейстер – керівник хору; помічник художнього керівника хорового колективу.

Хорова партія – група однорідних голосів в хорі, що виконує в унісон свою мелодію – частину хорового твору. Найменша кількість співаків партії – 3 людини.

Цезура – межа між частинами музичного твору; виконується у вигляді короткої, але помітної паузи, часто супроводжується зміною дихання.

Чоловічий хор – хор, який складається із чоловічих голосів: тенорів, баритонів та басів. Завдяки діапазону до трьох октав і більше, чоловічий хор володіє значними виконавськими можливостями.

Accelerando – прискорюючи;

Adagio – повільно;

Ad libitum – за бажанням;

Allargando – розширюючи;

Allegro – швидко;

Allegretto — пошвидко;

Andante — не поспішаючи;

Assai – цілком;

A tempo – в темпі;

Cantabile – наспівно;

Con moto – з рухом;

Dolce – ніжно, солодко;

Espressivo – виразно;

Grave – тяжко;

Largo – широко;

Ligiero – легко;

Lento – протяжно;

Maestoso – урочисто;

Marcato – підкреслюючи;

Meno mosso – менш рухливо;

Mesto – сумно;

Moderato – помірно.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Бондар Є. М. Художньо-стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості: монографія. Одеса: Астропринт, 2019. 328 с.
2. Каблова Т. Б., Румянцева С. В. Читання партитур для вокальних ансамблів: навчально-репертуарний збірник для студентів ВНЗ. Київ: 2019. 90 с.

Допоміжна література

1. Галіцан О. А., Гетманець Н. Ю. Наукова рефлексія феномена «лідерська компетентність» в контексті підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Інноваційна педагогіка*. Науковий журнал. Випуск 45. Том 1. Одеса, 2022. С. 44-45.
2. Гетманець Н. Ю., Линенко А. Ф. Формування лідерських якостей у майбутніх учителів музичного мистецтва в диригентсько-хоровому аспекті на прикладі Одеської хорової школи. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 37. Одеса, 2021. С. 23-27.
3. Кулікова С. В., Шафарчук Т. Г., Десятникова Н. Л. Формування техніки співу на опорі у майбутніх педагогів-музикантів. *Наукові записки: Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2022. №200 С. 87-92.
4. Кьон Н.Г., Тун Лінґе. Шляхи вдосконалення навичок співу в школярів молодших класів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. *Науково-фахове видання «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах»* № 72, т. 1. м. Запоріжжя: 2020 р., С. 120-124

5. Кьон Н.Г., Лі Ліцюань. Методика подолання недоліків вокального інтонування у школярів молодшого та підліткового віку. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя : Психолого-педагогічні науки*. Ніжин: 2018. № 3. С. 122–127.
6. Леснік О. С. Діалогічне спілкування як засіб формування художньо-мовленнєвих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорової підготовки. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. Випуск 176. С.217–222.
7. Леснік О. С. Формування художньо-мовленнєвих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі диригентсько-хорової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Суми, 2021. 23с.
8. Леснік О. С. Сакральні аспекти сучасного українського хорового мистецтва. *Хорова творчість та освіта: осмислення традицій, опанування новацій : Матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації (22 травня – 2 липня 2023 р., м.Одеса)*. Видавничий дім «Гельветика», 2023. С.76-79.
9. [Леснік О. С., Мамикіна О.А.](#) Вокально-хорова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті компетентнісного підходу. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 58. Т. 2. С.55-59.
10. Новська О. Р., Клубкова С. А. Роль соціального інтелекту в контексті хормейстерської підготовки майбутніх фахівців у галузі музичної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 38. С. 41-44.
11. Новська О. Р., Левицька І. М. Ансамблеве музикування як ресурс фахового розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 39. С. 63-66.
12. Осадча Т. В., Клубкова С. А., Левицька І. М. До питання вдосконалення хормейстерської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка. 2021. Випуск 197. С.143 – 149.

Інформаційні ресурси в інтернеті

Бібліотека національної музичної академії України <https://lib.knmau.com.ua/>

Бібліотека Одеської національної музичної академії <https://odma.edu.ua/biblioteka/>

Твори українських композиторів <https://library.pdpu.edu.ua/>

Методичне забезпечення

Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Вокальні жанри». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/EuXBldCPJa8>

Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Тривалості нот та їх рахунок». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/VgPA1RJ8RvY>

Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Тривалості нот та їх рахунок. Ритмічний малюнок». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/QWtvFgn0Aas>

Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: «Дихальна система людини та як вона працює при співі». 2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/Utqt75T0Euc>

Методичний контент з дисципліни «Хоровий клас» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня

освіта (Музичне мистецтво) та 025 Музичне мистецтво. Тема: « Резонатори».

2022 р. Оприлюднено за посиланням: <https://youtu.be/SyJ7a0fahAI>

2. Нотні матеріали.

Навчальне видання

Гетманець Наталя Юріївна

Леснік Олена Степанівна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ,
ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ХОРОВИЙ КЛАС»
для здобувачів першого року навчання за першим
(бакалаврським) рівнем вищої освіти спеціальності
014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Методичні рекомендації